

MEHMED BOSNEVÎ'NİN MANZUM KIRK HADİS TERCÜMESİ

Zahide EFE*

Öz

Klasik Türk edebiyatının dinî muhtevalı edebî türleri arasında yer alan kırk hadisler, Hz. Peygamber'e ait kırk adet hadis ve izahını muhtevî eserlerin genel adıdır. İlk olarak Arap edebiyatında mensur olarak karşımıza çıkan ve erbaûn hadis adını alan bu tür, Farsların İslamiyet'i kabul etmesiyle birlikte Fars edebiyatında manzum, mensur ve manzum-mensur şekillerde görülmeye başlanmış ve çihil hadis adını almıştır. Türk edebiyatında ise ilk örnekleri 14. yüzyıldan itibaren karşımıza çıkan kırk hadisler, önceleri mensur şekilde telif edilmiş ve zaman içinde evrilerek manzum veya manzum-mensur kırk hadisler ortaya çıkmıştır. İranlı ünlü âlim ve şair, Molla Câmî'nin Tercüme-i Hadîs-i Erbâîn'i Türk şairleri üzerinde oldukça tesirli olmuş ve birçok şair bu türe rağbet göstererek eserler kaleme almıştır. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda Türk edebiyatında manzum seksen civarında kırk hadis yazıldığı tespit edilmiştir. Bu eserlerden biri de Mehmed Bosnevî tarafından kaleme alınan Manzum Kırk Hadis Tercümesi'dir. Şimdilik bilinen tek nüshası Bratislava Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları arasında 399 numaralı risale mecmuasının içinde yer alan bu eser, manzum-mensur karışık bir mukaddime ile başlamaktadır. Şair, eserinde seçtiği hadislerin ravi zincirlerini ve bu hadisleri niçin seçtiğini belirtmeden kırk adet hadisi birer beyit ile Türkçeye tercüme etmiştir. Bu çalışmada öncelikle kırk hadis türü ile ilgili kısaca bilgi verilmiş, ardından Mehmed Bosnevî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi'nin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durularak eserin çeviri yazılı metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Hadis, Mehmed Bosnevî, Manzum Kırk Hadis Tercümesi.

TRANSLATION OF FORTY HADITHS IN VERSE BY MEHMED BOSNEVÎ

Abstract

* Arş. Gör., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0002-1411-4557

e-posta: zahideefe@osmaniye.edu.tr

Geliş / Received: 17 Mayıs / May 2021

Kabul / Accepted: 28 Mayıs / May 2021

The Forty hadiths, which are among the literary types of classical Turkish literature with religious content, is the general name of the forty hadiths belonging to the Prophet and the works containing their explanations. This genre, which was first seen as prophetic in Arabic literature and was named as erbaûn hadith, began to be seen in Persian literature in poetic, prosaic and verse-prose forms with the adoption of Islam by Persians and took the name çihil hadith. In Turkish literature, on the other hand, forty hadiths, the first examples of which we come across since the 14th century, were previously compiled in a prose manner, and over time, forty hadiths in verse have emerged. The famous Iranian scholar and poet, Molla Câmi's Tercüme-i Hadis-i Erbain, was very influential on Turkish poets and many poets wrote works in this genre. In the studies conducted so far, it has been determined that around eighty verse forty hadiths were written in Turkish literature. One of these works is the Poetic Forty Hadith Translation written by Mehmed Bosnevi. The only known copy of this work, which is included in the treatise magazine numbered 399 among the Bratislava University Library Turkish Manuscripts, starts with a mixed poetic-prose poetry. The poet translated the narrators of the hadiths he chose in his work and translated forty hadiths with one couplet each, without stating why he chose them. In this study, first of all, brief information about forty types of hadiths is given, and then the translation written text of the work is given by focusing on the form and content features of Mehmed Bosnevi's Verse Forty Hadith Translation.

Keywords: Classical Turkish Literature, Hadiths, Mehmed Bosnevi, Poetic Forty Hadith Translation.

Giriş

Türk İslam medeniyeti dâhilinde eserler vücuda getirmiş olan klasik Türk edebiyatı şairleri, İslam dininin mübelliği olan Hz. Peygamber'in doğumu, ahlakı, fiziki yapısı, mucizeleri gibi çeşitli hususları eserlerine konu edinmişlerdir. Bunun neticesinde edebiyatımızda Hz. Peygamber hakkında yazılan mevlid, siyer, na't, hilye, mi'râciyye, siretü'n-nebî, mu'cizât-ı nebî, hicret-nâme gibi edebî türlerde kaleme alınan yüzlerce eser ortaya çıkmıştır. Bu edebî türlerden biri de Hz. Peygamber'in sözlerini konu edinen kırk hadislerdir.

Kırk hadis, İslami tesirle şekillenen Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında değer atfedilen bir edebî tür olarak kırk adet hadis ve izahını ihtiva eden bilgilerinden müteşekkil koleksiyonun umumi adıdır (Özdemir 2016: 324). Arapçada *erbaûn hadîs*, Farsçada *çihil hadîs*, Türkçede *kırk hadis* diye anılan eser türü, miladi sekizinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkmış olup konuyla ilgili derleme faaliyeti, "*Ümmetimin dinî işlerine dair kırk hadis derleyen kimseyi Allah Teâlâ fakihler ve âlimler topluluğu arasında diriltir*" mealindeki zayıf bir hadise dayanmaktadır (Kandemir 2002: 467).

Kırk hadislerin doğuşu ve gelişimi üzerinde ilk ve en kuvvetli âmil, bizzat Peygamber sözü olduğu şüphesiz bulunmakla beraber, ikinci ve ehemmiyeti azımsanamayacak müessir de İslâmiyet'te ve İslami kavimlerde kırk rakamına yüklenen anlamlarla ilgilidir. Nitekim kırk sayısının *Kur'ân-ı*

Kerîm'de dört yerde, hadislerde ise on sekiz yerde zikredildiği tespit edilmiştir (Karahan 1954: 8).

Kırk hadis derleme ve tasnifinin diğer âmilleri arasında ise Hz. Peygamber'in şefaatine mazhar olma ve cehennem azabından korunma, hayır dua alma ve rahmetle yâd edilme, Hz. Peygamber'in ruhaniyetine tevessül, sıkıntıları unutmama, faydasız geçen zamanı değerlendirme, dine ve Müslüman halka hizmet etme, eslâfa tebaiyet etme, dost veya talebe ricasını yerine getirme, hadis ilminde ve edebiyatta behresi olduğunu gösterme, ulema sınıfında rifatlı görünme, ders takrirlerinde istifade edilme, şahsi ve zamanî görüşleri tafsile imkân bulma, maddî sebepler ve ekâbire hoş görünme gibi çeşitli sebepler sayılabilir (Karahan 1954: 18-25).

Arap edebiyatında ilk örneği Abdullah b. Mübârek'in *el-Erba'ûn Hadîs*'iyle görülen bu tür uzun süre başladığı gibi mensur olarak kaleme alınmış, İran ve Türk edebiyatlarında önce nazım-nesir karışık telif edilmiş ve giderek tamamen manzum kırk hadisler ortaya çıkmıştır. Arap edebiyatında manzum kırk hadislerin daha az bulunmasının en önemli sebebi ediplerden ziyade ulema ve meşâyih tarafından kaleme alınması, edebî bir üsluptan çok ilmî ve telkinî bir amaç güdülmesi olmuştur (Karahan 2002: 470). Arap edebiyatında bu türün en meşhur örneği ise Nevevî'ye ait olup Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında en fazla tercüme ve şerh yazılan eser olarak haklı bir ün kazanmıştır (Kılıç 2001: 95).

İran edebiyatında bütünüyle manzum olan kırk hadisler, nazım-nesir karışık örneklere göre oldukça fazladır. Bunun sebebi İranlı edip ve şairlerin de bu türe ilgi göstermiş olmasıdır. İran edebiyatında daha başlangıçta bu eserlerin, dinî karakterinin hemen yanı başında edebî hüviyeti de yer almakta ve zamanla bu sonuncu vasıf, ötekine galip gözükmektedir (Karahan 1954: 91). Farsça çihil hadislerin ilki Faravî el-Harâmî'nin "*Tabibe'l-Kulûb*" adlı eseridir. XV. asırda ise en çok kendisine şerh yazılan eser Câmî'ye aittir. Nevevî'nin Arap dilinde sağladığı ünü, Câmî Fars dilinde sağlamıştır. Abdurrahman el-Câmî'nin bu küçük risalesinin yazma ve matbu nüshaları sayılamayacak kadar çoktur (Kılıç 2001: 96).

Türk edebiyatında ise XIV. asırdan itibaren beliren kırk hadis tercüme, XV, XVI, XVII ve XVIII. asırlarda gelişen, genişleyen ve serpilerek bir dinî edebiyat kategorisi olarak kudret ve kıymetini muhafaza etmiştir. Nitekim İslam kavimleri arasında, edebî bakımdan, kırk hadis tercümelerine en fazla alaka gösteren ve birinci sınıf sanatkarların kalemi ile bu vadede en çok manzum risaleler meydana getiren Türkler olmuştur (Karahan 1954: 133-34).

Türkçe kırk hadisler genellikle hadisin metni, tercümesi, bazen de kısa izahı şeklinde düzenlenmiş, tercüme ve izah bölümleri tamamen mensur olan az sayıdaki kırk hadis dışında daha çok manzum olarak kaleme alınmıştır. Bazı kırk hadislerde râvî senedi de yer almıştır. Türk edebiyatındaki kırk hadisler şekil bakımından mensur, manzum ve mensur-manzum olmak üzere yazılmıştır. Az sayıdaki mensur kırk hadislerin bir kısmı hem tercüme hem şerhten oluşmaktadır. Çoğu kıt'a nazım şekliyle yapılan manzum tercümelerde hadisin metni kıt'anın önünde veya sonunda verilir. Bazılarında bir kıt'a içinde hem tercüme hem metin beraberce verildiği görülmektedir (Karahan 2002: 470).

Abdülkadir Karahan, Türkçedeki ilk kırk hadis tercümesinin Kerderli Mahmûd b. 'Alî tarafından 759/1358 yılında kaleme alınan *Nehcü'l-Ferâdis* adlı mensur eserin olabileceği tahmininde bulunmuştur (1954: 136-37). Ancak Nurgül Özcan, Hacı Bektaş Velî'nin *Hadîs-i Erba'în Şerhi*'ne, bir başka kayıp eseri olan *Fâtîha Tefsiri* ile birlikte 2008 yılında İngiltere'de British Museum Library'de ulaşarak yayımlamıştır (Özcan 2012). Bu durumda kırk hadis nevinin Türk edebiyatındaki ilk örneğinin şimdilik Hacı Bektaş Velî'nin *Hadîs-i Erba'în Şerhi* olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Türk şairlerinin kırk hadis tercümeleriyle uğraşmalarında, XV. asrın ikinci yarısından itibaren Câmî'nin geniş çapta tesiri olmuştur (Karahan 1954: 134). Nitekim Molla Câmî'nin *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*'inin Ali Şir Nevâî, Fuzûlî, Rihletî, Şirvanlı Hatiboğlu, Nâbî, Münif, Seyyid İbrahim, Müfid ve Zühdî gibi şairler tarafından Türkçeye manzum olarak tercüme edilmesi (Sevgi 1999: 4-23) bu tesiri açıkça göstermektedir.

İdris Söylemez, *Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler* adlı doktora tezinde bu şairler dışında XIV. yüzyıldan başlayarak Nev'î, Gelibolulu 'Âlî, Fevrî, Hâkânî, 'Azmi, Hilâlî, Feyzî-i Kefevî, Seyyid Vehbî ve İbrahim Hanîf gibi şairler başta olmak üzere yetmiş beş civarında manzum ve manzum-mensur kırk hadis tespit etmiştir (2017: 3).

Bu eserlerden biri de 16. yüzyılda Mehmed Bosnevî tarafından telif edilen manzum kırk hadis tercümesidir. Bu eserin varlığından ilk defa Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği* adlı doktora tezinde bahsetmiştir (2011: 728). Daha sonra İdris Söylemez, *Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler* adlı doktora tezinde bu eseri zikretmiş ve eserin bulunduğu risaleye ait nüshanın uğraşlara rağmen temin edilemediğini belirtmiştir (2017: 227). Ancak Bratislava Üniversitesi Kütüphanesi'nde yer alan Türkçe yazmaların internet ortamında erişime açılması, söz konusu nüshaya erişimi mümkün kılmıştır. Bu çalışmada kaynaklarda zikredilmesine rağmen bugüne kadar tam metni ortaya konulamayan Mehmed Bosnevî'nin *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'nin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuş ve eserin çeviri yazılı metnine yer verilmiştir.

Mehmed Bosnevî ve Manzum Kırk Hadis Tercümesi

Eserin şu an için bilinen tek nüshası Bratislava Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları arasında 399 numaralı risale mecmuasının 31b-33b sayfaları arasında kayıtlıdır. Eser, 21 satır üzere nesih hat ile yazılmıştır. Hadislerin Arapçaları sürh, Türkçe tercümeleri ise siyah mürekkep ile kaleme alınmıştır. Eserin başlığı bulunmamakla birlikte katalogta ve mecmuanın zahriye kısmında “*Ehâdis-i Erba'în li-Mehemmed Efendi el-Bosnevî el-Mükennâ*” şeklinde kayıtlıdır.

1. Eserin Müellifi ve Telif Tarihi

Eserin mensur mukaddimesinde yer alan “*Bu 'abdü'l-hâtî ve'r-râcî ilâ rahmetu'llâhi'l-Bârî Mehemmed el-Bosnevî el-mükennâ 'aynuhu revî (?) ahsena'llâhü 'âkıbetehu iktidâ'en bi-hâ'ülâ'i (?) sa'y-ı belîg ü cedd-i sedîd birle hadîs-i erba'îni cem' idüp müsta'înen bi'llâhi Türkî dil üzre şerh ü*

nazm eyledüm” ibaresinden eserin müellifinin Mehmed adında Bosnalı bir zat olduğu anlaşılmaktadır. Eserde bu ibare dışında Mehmed Bosnevî'nin kimliğine dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

Şair, mensur mukaddimeden sonra gelen bölümde eserini 980/1572-73 yılında kaleme aldığını belirtmektedir:

*Şu vakt oldı bu cem‘ ü nazm u teşrih
Toğuz yüz seksen idi aña târih*

Mevcut bu bilgilere göre eserin müellifi, 1572-73 yılında hayatta olan Mehmed adında Bosnalı bir zattır. Tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda bu yüzyılda yaşamış, Bosnalı olup adı Mehmed olan bir şaire tesadüf edilememiştir. Bu durumda eserin müellifi hakkındaki malumatımız yeni bilgi ve belgeler ortaya çıkıncaya kadar şairin mukaddimede yer verdiği bu mahdut bilgidен öteye geçememektedir.

2. Manzum Kırk Hadis Tercümesi

Mehmed Bosnevî'nin *Manzum Kırk Hadis Tercümesi* manzum-mensur karışık bir mukaddime ile başlamaktadır. Şair, 14 satırlık mensur mukaddimede Hz. Peygamber'e salat ve selam getirdikten sonra 'Alî bin Ebû Tâlib'den nakledildiğini bildirdiği Hz. Peygamber'in “*Ümmetimden her kim dinin emirlerine dair kırk hadis ezberlerse Allahu Teâlâ onu fakihler ve âlimler zümresi arasında haşreder.*” sözünü zikreder. Kendisinden önce ve sonra gelen âlimlerin yolunda kendisi de çeşitli rivayetler üzere kırk hadis toplayıp şerh ettiğini dile getirir. Eserini Arapça bilmeyen müminlerin kolay anlaması ve herkese faydalı olması için Türkçe olarak kaleme aldığını söyleyen şair, eseri okuyanların kendisini hayırla yâd edip hatalarını düzeltmeleri temennisinde bulunarak mensur mukaddimeye son verir.

Mensur mukaddimeden sonra beş beyitlik manzum kısım yer almaktadır. Bu bölümde şair, eserini 980/1572-73 tarihinde kaleme aldığını belirtir. Daha sonra ise mensur mukaddimede olduğu gibi amacının hayır dua ile yâd edilmek olduğu ve eserini gelecek zamanda anılmak için bir vesile olması hasebiyle yazdığını söyler. Eserini Türkçe olarak nazmedip şerh ettiğini ve noksanların ıslah ehli tarafından itmam edilmesi dileğini dile getirerek asıl bölüme geçer.

Mehmed Bosnevî, asıl bölümde diğer kırk hadis tercümelerinin birçoğunda olduğu gibi seçtiği hadislerin ravi zincirlerini ve bu hadisleri niçin seçtiğini belirtmeden kırk adet hadisın tercümesine yer vermiştir.

Türk edebiyatında manzum kırk hadislerin büyük bir çoğunluğu İranlı şair Molla Abdurrahman Câmî'nin *Çihil Hadis* adlı eserinin etkisiyle kıt'a nazım şekli ve aruzun kısa kalıpları tercih edilerek kaleme alınmıştır (Söylemez 2017: 23-29). Ancak bu genel temayülün aksine Mehmed Bosnevî'nin *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'nde her hadis birer beyit ile tercüme edilmiştir. Hadis tercümelerinin ise ilki aruzun Recez bahrinin *müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün* kalıbı ile diğerleri ise Remel bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı ile yazılmıştır.

Mehmed Bosnevî, eserinde her şair gibi şiirde ahengi sağlayan en önemli unsurlar arasında yer alan kafiye ve rediften istifade yoluna gitmiştir.

Şairin yazmış olduğu 40 beytin 36'sı kafiyeli olup bunların 18'i mürdef, 13'ü mücerred, 3'ü müesses ve 2'si de mukayyed kafiyelidir. Ayrıca şair, 16 beyitte redif kullanmayı tercih etmiştir. Bu rediflerin 3'ü ek hâlinde, 13'ü ise kelime veya kelime grubu hâlinde karşımıza çıkmaktadır.

Mehmed Bosnevî, eserini nasihatamız bir eda ve hitap cümlelerinin yer aldığı sade bir üslupla kaleme almıştır. Şair, tercüme ettiği hadislerde “*niyâz kıl, tevbe kıl, hevâ-yı nefsi ko, edep öğren, hiç kimseye kin tutma, gıybet eyleme, sözünde sadık ol*” gibi telkinlerde bulunduğu emir cümlelerine yer vermiştir. Aynı zamanda bu beyitlerde “*Resûlu'llâh didi, fahr-ı 'âlem didi, Habîbu'llâh dir, Mustafânuñ buyruğudur, didi Resûl, bu kelâm-ı Mustafâdur, dir Habîb, dir Muhammed*” gibi ifadeler kullanarak bu sözlerin Hz. Peygamber'e aidiyetini vurgulamıştır:

*Çün Resûlu'llâh didi mağz-ı 'ibâdetdür du'â
Kıl tazarru' şıdğ ile tâ ola mağbûl-i Hudâ*

*Fahr-ı 'âlem didi çün terk-i du'â 'işyân olur
Kıl niyâz ey kim çabûl-i Hazret-i Raḥmân olur*

Halk arasında şöhret bulmuş pek çok hadis ya zayıftır veya uydurmadır. Bunlar genellikle muhtevası doğru kısa ve özlü sözlerdir. Benimsenmelerinde ve Hz. Peygamber'e dayandırılmalarında içinde taşıdıkları doğruların payı olduğu kuşkusuzdur. Bununla beraber bazı hadis âlimleri genellikle amellerin faziletleri gibi konularda terhib ve terhib cinsinden varid olan rivayetleri incelemede fazla titiz davranmamışlardır. O yüzden bu tür rivayetler kaynaklarımızda yer alabilmiştir. İnsanlık kültürü çeşitli din, ırk ve cinse mensup pek çok büyük şahsiyetin vecize olmuş sözlerine ve kaynağı bilinmeyen anonim hikmet ve atasözlerine sahiptir. “*Kelâmü'l-kibâr, kibârü'l-keâm: büyüklerin sözleri, büyük sözlerdir*” denilmiştir. Çeşitli vesilelerle söylenmiş bu sözlerin, başına ilave edilen senedlerle Hz. Peygamber'e isnad edilmesi zaman zaman rastlanan bir durumdur (Ünal 1999: 139-40). Mehmed Bosnevî'nin *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*'nde yer alan “*el-kâsibü habîbu'llâh* (Çalışan Allah'ın sevdiği kuludur), *min şürbi'l-mâ'e kâ'imen ibtilâ'u'llâhi bi-belâ'i lâ-devâ'ü lehu* (Kim ayakta su içerse Allah onu tedavisi olmayan bir hastalıkla imtihan eder), *eyyü dâ'in edvâ'ü mine'l-buhl* (Cimrilikten daha kötü bir hastalık mı vardır?), *men ihtekare 'âlimen fehüve münâfikun ve mel'ûnun* (âlimi küçük gören melun ve münafiktir), *li-küllü şey'in sikâleten ve sakkâlû'l-kulûbi zikru'llâh* (Her şeyin bir cilası/süsü vardır kalplerin süsü Allah zikridir), *mu'âdetü'l-'âkili hayrun min muvâlâtü'l-câhili* (Akıllı kimsenin düşmanlığı cahil kimsenin dostluğundan hayırlıdır)” gibi rivayetler de bu türdendir.

Manzum kırk hadislerde Abdülmecîd, Mehmed Zihni, Hazîni, Hikmet, 'Alî bin Ahmed, Derviş 'Alî, Feyzî-i Kefevî, Nev'î dışındaki şairler genellikle kısa hadis kullanmayı tercih etmişlerdir (Söylemez 2017: 30). Mehmed Bosnevî de bu genel temayüle mütenasip şekilde eserine kısa hadisleri almayı tercih etmiştir. “*El-a'mâlu bi'n-niyyât* (ameller niyetlere göredir), *es-sabru nisfu'l-îmân* (Sabır, imanın yarısıdır), *el-kanâ'atü kenzün lâ-yefnâ* (Kanaat, tükenmeyen bir maldir), *en-nedemü tevbetün* (Pişmanlık tevbedir)” kısa hadislerle verilebilecek örneklerdir.

Aynı zamanda şairin bazı hadisleri kısaltarak eserine aldığı veya hadislerdeki bazı kelimelerin yerine yakın anlamlı farklı kelimeleri kullandığı görülmektedir. Örneğin şair, hadis olup olmadığı ihtilafli olan ve Hz. Peygamber'e isnad edilen “*cömert Allah'ın komşusudur, ben de onun yoldaşım; cimri ateştedir, yoldaşı da şeytandır*” sözünü “*cömert Allah'ın komşusudur, ben de onun yoldaşım*” şeklinde kısaltarak eserine almıştır. Yine şairin “*hüsnü'z-zanni min hüsnî'l-'ibâdâtî*” (Hüsnü zan güzel ibadet etmekten kaynaklanır) hadisini değiştirerek “*hüsnü'z-zanni mine'l-'îmân*” (Hüsnü zan imandandır) şeklinde eserine aldığı görülmektedir.

Mehmed Bosnevî, farklı konularda hadisleri eserine almayı tercih etmiştir. Zikir, amel, dua, kader, hüsnüzan, hayâ, temizlik, sabır, kanaat, cömertlik, cimrilik, pişmanlık, iyilik ve merhamet gibi konular tercih edilen hadislerde karşımıza çıkan başlıca konulardır.

Eserde tercümesi yapılan hadislerin birçoğunun (33 adet) farklı mütercimlerin kaleme aldığı kırk hadis tercümelerinde de yer aldığı görülmektedir. En fazla ortaklık (19 hadis) Ahmed mahlaslı bir şair tarafından yazılan *Hadîs-i Çihil* adlı eserlerdir. Bunu 6'şar hadisle Fevrî (öl. 978/1571), Usûlî (öl. 945/1538), Hanîf (1189/1775) ve 4'er hadisle Manastırlı Hasan bin 'Alî (yyl. 1121-2/1710) ve Gelibolulu 'Âlî'nin (öl. 1008/1600) kırk hadis tercümeleri takip etmektedir. Bu ortak hadislerden tespit edilebilenler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Hadis Sırası (Mehmed Bosnevî)	Hadis Metni	Hadisin Yer Aldığı Diğer Manzum Kırk Hadisler
2.	<i>El-a'mâlu bi'n-niyyât</i> Ameller niyetlere göredir	Fethî Karamanî (Söylemez 2017: 950) Fevrî (Aksoy 1997: 123) Feyzî (Donuk 2018: 58) Gelibolulu 'Âlî (Söylemez 2017: 632) Hanîf (Aksu 2004: 34) Muhlisî (Kaplan 2021: 182) Revâhî (Barutçu 2014: 115) Sehmî (Bayak 2015: 611) Seyyid Vehbî (Çolak 2015:624) Usûlî (Ceyhan 2003: 158)
3.	<i>Ed-du'â'u muhhu'l-'ibâdeti</i> Dua ibadetin özüdür	Feyzî (Donuk 2018: 60)
4.	<i>Lâ-yeruddu'l-kazâ'e ille'd-du'â'u</i>	Merdümî (Sevgi 1991:)

	Kaderi duadan başka hiçbir şey geri çeviremez	159)
5.	<i>Terkü'd-du'â'i ma'siyetün</i> Duayı terk etmek günahtır	Ahmed (Söylemez 2017: 1335)
7.	<i>El-hayâ'u mine'l-îmâni</i> Hayâ imandandır	Hanîf (Aksu 2004: 28) Hilâlî (Gıynaş 2012: 1152) İlâhî (Söylemez 2017: 1238) Nüzhet Ömer Efendi (Cihan 1991: 48) Revâhî (Barutçu 2014: 119)
9.	<i>En-nezâfetü mine'l-îmân</i> Temizlik imandandır	Ahmed (Söylemez 2017: 1340)
10.	<i>Es-sabru nusfu'l-îmân</i> Sabır imanın yarısıdır	Ahmed (Söylemez 2017: 1335) Hâkî (Yıldırım 2015: 140) İlâhî (Söylemez 2017: 1217)
11.	<i>El-kanâ'atü kenzün lâ-yefnâ</i> Kanaat tükenmeyen bir maldır	Azmî (Ceyhan 2008: 150) Fevrî (Aksoy 1997: 126) Hanîf (Aksu 2004: 32) İbrî (Söylemez 2017: 1301) Manastırlı Hasan bin Ali (Poyraz 2014: 126)
12.	<i>El-kâsibü habîbu'llâh</i> Çalışan Allah'ın sevgili kuludur	Ahmed (Söylemez 2017: 1338) Gelibolulu 'Âlî (Söylemez 2017:627) Hanîf (Aksu 2004: 33) Sehmî (Bayak 2015: 612) Seyyid Vehbî (Çolak 2015: 627)
14.	<i>Ta'âmi'l-cevâdi devâ'un ta'âmu'l-bahîli dâ'un</i> Cömert'in yemeği şifa, cimrinin yemeği ise hastalıktır	Ahmed (Söylemez 2017: 1339) Hâkî (Yıldırım 2015: 138)
15.	<i>Es-sehiyyu fî civâri'llâhi ve ene refikuhû</i> Cömert Allah'ın komşusudur, ben de onun yoldaşım	Ahmed (Söylemez 2017: 1336) Lutfî (Gökdemir 2016: 89) Manastırlı Hasan bin Ali (Poyraz 2014:

		129)
18.	<i>İzâ lem testehî fe'sna' mâ şî'te</i> Utanmadıktan sonra dilediğini yap	Usûlî (Ceyhan 2003: 176)
19.	<i>Men ahdesse fî-emrinâ hazâ mâ leyse minhu fehüve reddün</i> Biri işimizde yeni bir şey ihdas ederse bu reddedilir	'Alî Bin Ahmed (Söylemez 2017: 1268) Fevrî (Aksoy 1997: 130) Muhlisî (Kaplan 2021: 183)
21.	<i>Men ihtekare 'ûlimen fehüve münâfikun ve mel'ûnun</i> Âlimi küçük gören melun ve münafıktır	Ahmed (Söylemez 2017: 1334)
22.	<i>En-nedemü tevbetün</i> Pişmanlık tevbedir	Hanîf (Aksu 2004: 31) Sehmî (Bayak 2015: 614) Seyyid Vehbî (Çolak 2015: 628)
23.	<i>Keffâretü'z-zünûbi en-nedâmetü</i> Günahların kefareti pişmanlıktır	Ahmed (Söylemez 2017: 1335)
24.	<i>'Azâbu'l-kabri mine'l-gıybeti ve'n-nemîmeti</i> Kabir azabı gıybet ve söz taşımadandır	Ahmed (Söylemez 2017: 1336)
25.	<i>Men zâre kabrî fekad vecebet lehû şefâ'atî</i> Mezarımı ziyaret edene şefaetim vacip olur	Ahmed (Söylemez 2017: 1335) Hanîf (Aksu 2004: 28) Revâhî (Barutçu 2014: 108)
26.	<i>Vecebet muhabbetu'llahi 'alâ men gadîbe fehalime</i> Kızdığında sükûnetini bozmayan kişiye Allah'ın sevgisi vacip olur	Ahmed (Söylemez 2017: 1336)
27.	<i>Efdalu's-sadakâti el-lisânü</i> Sadakanın en güzeli dille olanıdır	Ahmed (Söylemez 2017: 1341)
28.	<i>Min sa'âdeti'l-mer'i en yezkûra min lisâni's-sıdkî</i> Kişinin saadeti dilinin doğruyu söylemesidir	Ahmed (Söylemez 2017: 1338)
29.	<i>Min hüsnî İslâmi'l-mer'i terkühû mâ lâ ya'nîhî</i> Kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terk etmek, kişinin Müslümanlığının güzelliğindedir	İbrî (Söylemez 2017: 1303) Münif (Küçük 1997: 12) Nâbî (Özdemir 2012: 150) Şirvânî (Ceyhan 2015: 68)
30.	<i>Li-küllî şey'in sikâleten ve sakkâlû'l-kulûbi zikru'llâh</i> Her şeyin bir cilası/süsü vardır. Kalplerin süsü Allah zikridir	Ahmed (Söylemez 2017: 1134) İlâhî (Söylemez 2017: 1219)

32.	<i>Lâ hayra fimen lâ-ye'lefü velâ yü'lefü</i> Sevmeyen ve sevilmeyende hayır yoktur	Ahmed (Söylemez 2017: 1340)
33.	<i>Ma'âdatü'l-âkili hayrun min muvâlâtü'l-câhili</i> Akıllı kimsenin düşmanlığı, cahil kimsenin dostluğundan hayırlıdır	Ahmed (Söylemez 2017: 1338)
34.	<i>İnne ahsene'l-hüsni el-hulku'l-hasenü</i> İyiliğin en iyisi güzel ahlakıdır	Ahmed (Söylemez 2017: 1341)
35.	<i>Men lem-yerhamü lem-yürham</i> Merhamet etmeyene merhamet olunmaz	Hilâlî (Gıynaş 2012: 1149) Manastırlı Hasan bin Ali (Poyraz 2014: 130) Merdümî (Sevgi 1991: 160) Muhlisî (Kaplan 2021: 186) Revâhî (Barutçu 2014: 114) Usûlî (Ceyhan 2003: 159)
36.	<i>Lâ yedhulu'l-cennete kâti'u'r-rahmin</i> Akrabalık bağlarını kesip koparan cennete giremez	Gelibolulu 'Âlî (Söylemez 2017: 638) Usûlî (Ceyhan 2003: 172)
37.	<i>Kün fi'd-dünyâ ke enneke garîbün ev 'âbiri sebîlin</i> Dünyada gelip geçen bir garip gibi ol	Fevrî (Aksoy 1997: 128) Manastırlı Hasan bin Ali (Poyraz 2014: 125) Usûlî (Ceyhan 2003: 166)
38.	<i>Men tereke sünneti feleyse min ümmeti</i> Sünnetimi terk eden ümmetimden değildir	Ahmed (Söylemez 2017: 1337) Fevrî (Aksoy 1997: 126)
39.	<i>Mâ nedime men isteşâre velâ hâbe men istehâre</i> Danışan pişman olmaz; istihare yapan kaybetmez	Ahmed (Söylemez 2017: 1341) Fevrî (Aksoy 1997: 127) Muhyî (Özdemir 2016: 338)
40.	<i>Men sallâ 'aleyhi merreten salla'llâhu 'aleyhi 'aşere merrâtin</i> Bana bir defa salavat getirene Allah on defa salât eder/on defa merhamet eder/bağışlar	Hilâlî (Gıynaş 2012: 1147) Merdümî (Sevgi 1991: 162)

3. Çeviri Yazılı Metin

[Ehâdis-i Erba'în li-Meḥemmed Efendi el-Bosnevî el-Mükennâ]

Bi'smi'llâhir-raḥmani'r-raḥîm

[31b] El-ḥamdulî'llâhi'llezi ekreme benî Âdem ü faẓl-ı 'alâ cemî'ü'l-'âlem. Ve's-şalâtü 'alâ Muḥammed seyyidü'l-'Arabü ve'l-'Acem. Ve 'alâ âlihî ve şaḥbihi yenâbî'î'l-'ilmi ve'l-'ḥikem. 'Alî ibn-i Ebî Ṭâlib kerrema'llâhü vechehu rivâyet ider ki Ḥâzret-i Seyyidi'l-Mürselîn Muḥammed Muştafâ şalla'llâhü 'aleyhi ve's-sellem *men ḥafîze 'alâ ümmeti' erba'îne ḥadîşen min emr-i dînihi ḥaşere Allâhü Te'âlâ fî-zümreti'l-'ulemâi ve'l-fukahâi'*. 'Ulemâ-yı müteḥaddimîn ü müte'aḥḥirîn daḥı ṭuruḡ-ı keşîr üzre ḥadîş-i erba'în cem' idüp rivâyât-ı mütenevvî'ât ile şerḥ ü beyân eylemişlerdür. Bu 'abdü'l-ḥâṭî ve'r-râcî ilâ raḥmetu'llâhi'l-Bârî **Meḥemmed el-Bosnevî** el-mükennâ 'aynuhu revî (?) aḥsena'llâhü 'âkıbetehu iktidâ'en bi-hâ'ülâ'î (?) sa'y-ı belîḡ ü cedd-i sedîd birle ḥadîş-i erba'îni cem' idüp müsta'înen bi'llâhi Türkî dil üzre şerḥ ü nazm eyledüm. Tâ ki 'Arabî bilmeyen mü'min qarındaşlara fehmi âsân olsun için ve fâ'idesi daḥı 'âm ola diyü emyezdür ki her kimüñ mü'tâla'a-i şerîfine yitişürse bu faḡîr[i] ḥayr du'â ile yâd idüp sehv-i ḥaṭâ-yı kalem daḥı olduysa ıslâḥ ideler ki 'inda'llâhi meşâb u me'cür olalar *va'llâhu a'lemü bi's-şavâb'*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

Şu vaḡt oldı bu cem' ü nazm u teşriḥ
Toḡuz yüz seksen idi aña târiḥ

Ġaraẓ budur ki kılduḡ bunı inşâd
Oḡuyanlar du'â ile ide yâd

Bize bu deñlü ancaḡ fetḥ olındı
Lisân-ı Türkî nazm u şerḥ olındı

Ḳalem sehvinden oldıysa ki noḡşân
Tamâmın ehl-i ıslâḥ ide iḥsân

Nitekim devr ola devr-i zamâne
Añılmaḡa olur şâyed bahâne

Bi'smi'llâhir-raḥmani'r-raḥîm

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

¹ "Ümmetinden her kim dinin emirlerine dair kırk hadis ezberlerse Allahu Teâlâ onu fakihler ve âlimler zümresi arasında ḥaşreder." Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, Hadis No. 2465.

² "Allah doğruyu/doğrusunu en iyi bilendir."

1. Küllü emrin zî-bâlin lem yübde'ü bi'smi'llâhi fehüve ebter³

Allâh adın her ki yâd itmez işinde ibtidâ
Ebter ü ecde' u çalur ol işi olmaz intihâ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

[32a] **2. El-a'mâlu bi'n-niyyât⁴**

Niyyet iledür cemi' a' mâl-i şer'î mu'teber
İnnemâ'l-a' mâlü bi'n-niyyâti gelüpdür? haber

3. Ed-du'â'ü muhhu'l-'ibâdeti⁵

Çün Resûlu'llâh didi mağz-ı 'ibâdetdür du'â
Kıl tazarru' şıdk ile tâ ola maqbûl-i Hudâ

4. Lâ-yeruddu'l-każâ'e ille'd-du'â'ü⁶

Bu każâ-yı 'âlem-i sehmi-każâ durmaz siper
Nesne redd itmez anı meger du'â ola siper

5. Terkü'd-du'â'i ma'siyetün⁷

Fahr-ı 'âlem didi çün terk-i du'â 'işyân olur
Kıl niyâz ey kim qabûl-i Hazret-i Raḥmân olur

6. Zannü bi'l-mü'minîne hayret⁸

Niyyetün hayr eyle her bir mü'mine ey müttakî
Tâ olasin sen daḥı şer-i şerârdan mu'tekî

7. El-ḥayâ'ü mine'l-îmân⁹

Cüz'-i îmandan ḥayâ oldı çün ey ehl-i edeb
Mü'min-i kâmil olam dirsene edeb öğren edeb

8. Hüsnü'z-zanni mine'l-îmân¹⁰

³ “Allah’ın zikri ile başlamayan her söz güdüktür.” Alâüddîn ‘Alî el-Muttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, Hadis No. 555.

⁴ “Ameller niyetlere göredir.” Buhârî, Hadis No. 1; İbn-i Mâce, Hadis No. 4227; Ebû Davud, Hadis No. 2201.

⁵ “Dua ibadetin özüdür.” Tirmizî, Deavât, Hadis No. 1.

⁶ “Kaderi duadan başka hiçbir şey geri çeviremez.” Tirmizî, Hadis No. 2225.

⁷ “Duayı terk etmek günahdır” Heysemî, *Ed'îye*, 2, Hadis No. 17194.

⁸ “Müminler hakkında hüsn-i zanda bulununuz.”

⁹ “Hayâ imandandır.” Buhârî, Hadis No. 77.

¹⁰ “Hüsnü zan imandandır.” Ebû Davud, Hadis No. 4993. (Bu hadis, ilgili kaynakta “Hüsn-i zan ibadettir.” şeklindedir.)

Hüsn-i zann çünkü imândan dimişdür şer^c -i dîn
 Kâlb-i şâf it gîll ü gâşdan dutma hiç kimseye kîn

9. *En-nezâfetü mine'l-îmân*¹¹

Olayum dirseñ eger iki cihânda bahtlu
 Pâk-dâmen kâlb-i hâliş ol şağın olma alu

10. *Eş-şabru nişfu'l-îmân*¹²

Nışf-i îmân oldu çün şabr-ı muşîbet ey emîn
 Hem Kelâmu'llâh buyurmuşdur *yuhîbbü's-sâbirin*¹³

11. *El-kanâ'atü kenzün lâ-yefnâ*¹⁴

Eyleyen kesb-i kanâ'at olmaz ol muhtâc [u] aç
 Kenzü lâ-yefnâdan aldı başına şâhâne tâc

12. *El-kâsibü habîbu'llâl*¹⁵

[32b] Dâ'imâ maqđuruñı şarf eyle kıl kesb-i kemâl
 Kâsibe dir çün Habîbu'llâh Habîb-i Zü'l-celâl

13. *Seyyidü'l-a'mâlü el-cü*¹⁶

Hayrü'l-a'mâl oldu çünkim az yimek bî-ihtilâf
 Muşafânuñ buyruğudur bu kelâm şanma güzâf

14. *Ta'âmi'l-cevâdi devâ'ün ta'âmu'l-bahîli dâ'ur*¹⁷

Ni'meti oldu şahînüñ çünkü her derde devâ
 Yime rızqını bahîlüñ kim olur derd ile dâ'

15. *Es-sehiyyu fî civâri'llâhi ve ene refîkuhü*¹⁸

Zî-sa'âdet aña kim bugün ola ehl-i şehâ
 Yarın olur Haq civârında refîk-i Muşafâ

16. *Eyyü dâ'in edvâ'ü mine'l-buht*¹⁹

¹¹ “Temizlik imandandır.” Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 1, s. 341.

¹² “Sabır imanın yarısıdır.” Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebir*, Hadis No. 8544; Beyhakî, *Şüabü'l-Îmân*, Hadis No. 9266.

¹³ “Sabredenleri sever.” Âl-i İmrân Sûresi, 146. ayet.

¹⁴ “Kanaat tükenmeyen bir maldır.” Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsât*, Hadis No. 496.

¹⁵ “Çalışan Allah'ın sevgili kuludur.”

¹⁶ “Amellerin efendisi (en hayırlısı) aklıktır.” Sübkî, *Tabakât*, 4/162.

¹⁷ “Cömert'in yemeği şifa, cimrinin yemeği ise hastalıktır.” İmam Gazzâlî, *İhyâ-i Ulûmi'd-dîn*, IV, 448.

¹⁸ “Cömert Allah'ın komşusudur, ben de onun yoldaşım.”

¹⁹ “Cimrilikten daha kötü bir hastalık mı vardır?”

Çatı dâder baḥl sen şanma baḥl ḥandân olur
Her kişi zevk ü şafâda olsa ol giryân olur

17. *Min şürbi'l-mâ'e kâ'imen ibtilâ'u'llâhi bi-belâ'i lâ-devâ'ü lehu'*²⁰

Ayağın urup içenler kanda bulurlarsa mâ
Mübtelâ olur şaḥın bir derde kim bulmaz devâ

18. *İzâ lem testehî fe'sna' mâ şî'te'*²¹

Her işi işler kişi bugün olıcaḥ bî-ḥayâ

su'âl olıcaḥ yarın 'aceb ḥâli n'ola

19. *Men aḥdese fî-emrinâ hazâ mâ leyse minhu fehüve reddün'*²²

Benüm olmadın diyü iḥdâş idenler bid'ati
Ümmetimden ol degüldür oldı anlar la'neti

20. *Lâ tectemi' ümmeti' ale'z-zalâlet'*²³

Ümmetüm olmaz didi hergiz ḍalâlet üzre cem'
Zî-kerâmet ümmetinüñ bu kelâmı eyle sem'

21. *Men iḥteḳare 'âlimen fehüve münâfıḳun ve mel'unur'*²⁴

'Âlimi taḥḳîr idenler dünyede ehl-i nifâḳ
Şübhesiz iki cihânda oldılar mel'un u 'âḳ

22. *En-nedemü tevbetür'*²⁵

Tevbe kıl her dem günâha irmedin mevt-i belîḡ
Ço hevâ-yı nefsi cânüñ ḳalmasun zîr-i meniḡ (?)

[33a] 23. *Keffâretü'z-zünûbi en-nedâmetü'*²⁶

Fazl-ı Ḥaḳdan dileyenler kim ola 'afv-ı günâh
Tevbe kıl her dem günâha eyleyüp derd ile âh

²⁰ “Kim ayakta su içerse Allah onu tedavisi olmayan bir hastalıkla imtihan eder.”

²¹ “Utanmadıktan sonra dilediğini yap.” Buhârî, Hadis No. 3483; İbn-i Mâce, Hadis No. 4183.

²² “Biri işimizde yeni bir şey iḥdas ederse bu reddedilir.” Buhârî, Hadis No. 2697; İbn-i Mâce, Hadis No. 14.

²³ “Ümmetüm ḍalâlet üzere icmâ etmez/birleşmez.” İbn-i Mâce, Hadis No. 3940.

²⁴ “Âlimi küçük gören melun ve münafıktır.”

²⁵ “Pişmanlık tevbedir.” Ebû Davud, Hadis No. 380; İbn-i Mâce, Hadis No. 4252.

²⁶ “Günahların kefareti pişmanlıktır.” Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, Hadis No. 3721.

24. ‘Azābu’l-ḳabri mine’l-ḡiybeti ve’n-nemīmeti²⁷

‘Ādet itme ḳovcılık kimseyi ḡiybet eyleme
Hāşıl olur ḳabr ‘azāb bunları ‘ādet eyleme

25. Men zāre ḳabri feḳad vecebet lehū şefā‘at²⁸

Her ki ḳabrümi ziyāret eylese didi Resül
Vācib olur kim şefī‘ olam aña rüz-ı ḳabül

26. Vecebet muḫabbetu’llāhi ‘alā men ḡaḏibe feḫalime²⁹

Def‘ idenler ḡazabını ḫilmle maḡzūb olıcaḳ
‘Afv ide Hāḳ ‘aybımı ol daḫı ma‘yūb olıcaḳ

27. Efḏalu’ş-şadakāti el-lisānū³⁰

Ādeme şirīn-suḫandan özge iḫsān var mıdur
Sözi bāridde ‘aceb şefḳat-i imān var mıdur

28. Min sa‘ādeti’l-mer’i en yezḳūra min lisāni’ş-şıdḳi³¹

Çünkü toḡru söylemek oldı sa‘ādetden nişān
Şādıḳ ol dā’im sözüñde olma ḳavlüñde yalan

29. Min ḫüsni İslāmi’l-mer’i terkühū mā lā ya‘nī³²

ḫüsni İslām isteyen terk ide mā-lā-ya‘nīyi
Bu kelām-ı Muştafādur añla işbu ma‘nīyi

30. Li-küllü şey’in şıḳāleten ve şakḳālū’l-ḳulūbi zıḳru’llāh³³

Cümle eşyāya cilā virici vardur bī-riyā
Mü’minün ḳalbin mücellā eyleyen zıḳr-i Hudā

31. Ḥubbūke’ş-şey’ü yū‘mā ve yuşımmü³⁴

²⁷ “Kabir azabı ḡiybet ve söz taşımadandır.” Beyhakî, *İsbâtü Azâbi’l-Kabr*, Hadis No. 239.

²⁸ “Mezarımı ziyaret edene şefaati vacip olur.” Beyhakî, *Şüabü’l-İmân*, Hadis No. 9266

²⁹ “Kızıdığında sükûnetini bozmayan kişiye Allah’ın sevgisi vacip olur. Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*, Hadis No. 569.

³⁰ “Sadakanın en güzeli dille olanıdır.” Taberânî, *Mu’cemü’l-Kebîr*, Hadis No. 6962; Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*, Hadis No. 1279.

³¹ “Kişinin saadeti dilinin doğruyu söylemesidir.” Beyhakî, *Deavatü’l-Kebîr*, Hadis No. 19.

³² “Kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terk etmek, kişinin Müslümanlığının güzelliğindedir.” Tirmizî, Hadis No. 558.

³³ “Her şeyin bir cilası/süsü vardır. Kalplerin süsü Allah zikridir.”

Görmez işitmez olur sevdüğü 'aybını kişi
Maḥbûbı katında a' mā vü aşamdur her kişi

32. *Lā ḥayra fīmen lā-ye 'lefū velā yū 'lefū*³⁵

Ḥayr gelmez her ki ḥalka ülfet itmez ḥulḳ ile
Ülfet itmeyen ḥaḳīḳat üns dutmaz ḥalk ile

33. *Ma' ādatü'l- 'ākili ḥayrun min muvālātü'l-cāhil*³⁶

[33b] Çünkü cāhil dostluğundan buğz yegdür 'ākilün
Hem-niṣn ol 'ākile olma ḳarīni cāhilün

34. *İnne aḥsene'l-ḥüsni el-ḥulḳu'l-ḥasenü*³⁷

Ḥüsni-i aḥsenden ğaraḳ aḥsen-i ḥulḳ olur murād
Ḥulḳ-ı aḥsen olmayanlar ḥüsni ğüyā bir cemād

35. *Men lem-yerḥamü lem-yürḥam*³⁸

Raḥmet umarsañ eger raḥm eyle sende ey ḥalīm
Raḥm iderseñ raḥm idem buyurdı Ḳur'ān-ı Kerīm

36. *Lā yedḥulu'l-cennete ḳāṭi' u'r-raḥmīn*³⁹

Ḳāṭ-ı raḥm eyleyenler cennete dāḥil degül
Terk-i Ḥaḳ şilā-ı raḥmına ol vāşıl degül⁴⁰

37. *Kün fi'd-dünyā ke enneke ğarībün ev 'ābiri sebīlīn*⁴¹

Dār-ı dünyāda hemān ol bir ğarīb insān gibi
Şol müsāfir kim gelür ḳonar gider miḥmān gibi

38. *Men tereke sünneti feleyse min ümmeti*⁴²

³⁴ “Bir şeye karşı sevgin seni kör ve sağır eder de onun eksiklerini görmez, kusurlarını işitmez olursun.” Ebû Davud, Hadis No. 5130; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, Hadis No. 4359.

³⁵ “Sevmeyen ve sevilmeğinde hayır yoktur.” Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, Hadis No. 5787; Beyhakî, *Şüabü'l-İmân*, Hadis No. 7252.

³⁶ “Akıllı kimsenin düşmanlığı, cahil kimsenin dostluğundan hayırlıdır.”

³⁷ “İyiliğin en iyisi güzel ahlaktır.” Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, Hadis No. 986.

³⁸ “Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.” Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Hadis No. 19164; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, Hadis No. 3721.

³⁹ “Akrabalık bağlarını kesip koparan cennete giremez.” Beyhakî, *Şüabü'l-İmân*, Hadis No. 7580.

⁴⁰ Bu mısra, vezne uymamaktadır.

⁴¹ “Dünyada gelip geçen bir garip gibi ol.” Buhârî, Hadis No. 6416; İbn-i Mâce, Hadis No. 4114.

⁴² “Sünnetimi terk eden ümmetimden değildir.” Buhârî, Hadis No. 5063 (Bu hadis, ilgili kaynakta “kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden/benim ümmetimden değildir” şeklindedir.)

Terk idenler sünnetüm benden degüldür dir Hâbîb
Rûz-ı maşşer anlara olmaz şefâ' atden naşîb

39. *Men mâ nedime men isteşâre velâ hâbe men isteğhâre*⁴³

Meşveretle işleyen işi nedâmet çekmedi
İstiğhâre eyleyen emrin hasâdet görmedi

40. *Men şallâ 'aleyye merreten şalla'llâhu 'aleyhi 'aşere merrâtin*⁴⁴

Dir Muhammed kim baña bir kez şalavât getüre
Hâk aña her birine on kez şalavât getüre

Sonuç

Klasik Türk edebiyatının dinî muhtevaya sahip edebî türleri arasında yer alan kırk hadis tercümelerinden biri de çalışmamızın konusunu teşkil eden *Manzum Kırk Hadis Tecümesi*'dir. Kırk hadis geleneğinin 16. yüzyıldaki örneklerinden biri olan bu eserin müellifi, Mehmed Efendi'dir. Müellifin hayatı hakkında tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda herhangi bir malumat bulunmamaktadır. Ancak eserin mukaddime kısmında zikredilen bilgiye göre Mehmed Efendi, 1572-73 yılında hayatta olan Bosnalı bir zattır.

Eserin şu an için bilinen tek nüshası Bratislava Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları arasında 399 numaralı risale mecmuasının 31b-33b sayfaları arasında kayıtlıdır. Herhangi bir başlığa sahip olmayan eser, mecmuanın zahriye kısmında "*Ehâdis-i Erba'in li-Mehemmed Efendi el-Bosnevî el-Mükennâ*" şeklinde kaydedilmiştir.

980/1572-73 yılında yazılan bu eser, diğer kırk hadis tercümelerinde olduğu gibi Hz. Peygamber'e ait olduğu rivayet edilen "*Ümmetimden her kim dinin emirlerine dair kırk hadis ezberlerse Allahu Teâlâ onu fakihler ve âlimler zümresi arasında haşreder*" sözüne binaen kaleme alınmıştır. Manzum-mensur karışık bir mukaddime ile başlayan eserde, kırk adet hadis birer beyitle nazmen Türçeye tercüme edilmiştir. Hadis tercümelerinin ilki aruzun Recez bahrinin *müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün* kalıbı ile diğerleri Remel bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı ile yazılmıştır. Mehmed Bosnevî, eserini sade bir üslupla kaleme almıştır. Beyitler üzerinde aruz veznini başarılı bir şekilde tatbik ettiği, kafiye ve redif gibi şiirde ahengi sağlayan unsurlardan da yararlandığı görülmektedir.

Şair, seçtiği hadislerin râvi zincirlerini ve bu hadisleri niçin seçtiğini belirtmemiş ve genellikle kısa hadisleri eserine almayı tercih etmiştir. Uzun olan hadislerden bazılarını ise eserine kısaltarak almıştır. Aynı zamanda şairin, kaynağı bilinmeyen ancak Hz. Peygamber'e isnad edilen bazı sözleri

⁴³ "Danışan pişman olmaz; istihare yapan kaybetmez." Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, Hadis No. 6627.

⁴⁴ "Bana bir defa salavat getirene Allah on defa salât eder/on defa merhamet eder/bağışlar." Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, Hadis No. 4948.

de eserine almış olması dikkat çeken önemli bir husustur. Mehmed Bosnevî, genellikle hüsnüzan, hayâ, temizlik, sabır, kanaat, cömertlik, iyilik ve merhamet gibi güzel ahlakla ilgili hadisleri derleyerek tercüme etmiştir.

Sonuç olarak bu çalışma ile bugüne kadar kırk hadisler üzerinde yapılan muhtelif çalışmalarda zikredilen fakat nüshası temin edilemediği için tam metni ortaya konulamayan bir kırk hadis tercümesi gün yüzüne çıkarılarak araştırmacıların dikkatine sunulmuş ve bu alanda yapılacak yeni çalışmalara katkı sunulması amaçlanmıştır.

Kaynakça

- AKSOY, Hasan (1997). Fevrî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (15), 121-130.
- AKSU, Cemal (2004). Hanîf'in Manzum Kırk Hadis Tercümesi Şerhi. *İlmi Araştırmalar*, 17(1), 17-34.
- BARUTÇU, Nevzat (2014). *Revâhî'nin Tenvîrü'l-Ebsâr İsimli Eserinin İncelemesi*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- BAYAK, Cemal (2015). Sehmî ve Manzum Hadîs-i Erba'în Tercümesi. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(8), 597-622.
- CEYHAN, Adem (2008). Azmî'nin Kırk Hadis Tercümesi. *Prof. Dr. Abdülkadir Karahan'ın Anısına Uluslararası Divan Edebiyatı Sempozyumu* (s. 131-156). Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları.
- CEYHAN, Adem (2003). Usûlî'nin Hadis ve Vecize Tercümeleleri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi TDE Dergisi*, 30, 147-188.
- CEYHAN, Adem (2015). Şirvanlı Hatiboğlu Habîbullâh'ın Kırk Hadis Tercümesi. *Erdem*, (69), 53-72.
- CİHAN, Sadık (1991). Nüzhet Ömer Efendi ve Hadîs-i Erba'în Tercemesi. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (5), 35-67.
- ÇOLAK, Ahmet (2015). Seyyid Vehbî'nin Manzum Hadîs-i Erba'în Tercümesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(2), 616-633.
- DONUK, Suat (2018). Feyzî-i Kefevî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD)*, 5(11), 47-69.
- GIYNAŞ, Kamil Ali (2012). Hilalî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(1), 1133-1157.
- GÖKDEMİR, Atilla (2016). Lütfî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 83-95.
- KANDEMİR, M. Yaşar (2002). Kırk Hadis. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25, 467-70.

- KAPLAN, Yunus (2021). Muhlisî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(1), 171-194.
- KARAHAN, Abdülkadir (1954). *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*. İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- KARAHAN, Abdülkadir (2002). Kırk Hadis (Türk Edebiyatı). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25, 470-473.
- KILIÇ, Müzahir (2001). Edebiyat Tarihi Bakımından Kırk Hadisler. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (18), 93-101.
- KÜÇÜK, Sabahattin (1997). Münîf'in Kırk Hadis Tercümesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 12(1), 1-17.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Bratislava Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar 399, vr. 31b-33b.
- ÖZCAN, Nurgül (2010). *Kırk Hadis (Hadis-i Erbaîn)*. İstanbul: Fatih Üniversitesi Yayınları.
- ÖZCAN, Nurgül (2012). Hacı Bektaş Velî'nin Hadîs-i Erbaîn Adlı Eseri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (64), 77-96.
- ÖZDEMİR, Hikmet (2012). Nâbî'nin Kırk Hadis Tercümesi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (6), 139-154.
- ÖZDEMİR, Mehmet (2016). Muhyî'nin Manzum Hadîs-i Erbaîn Tercümesi. *Journal of Turkish Language and Literature*, 2(1), 323-342.
- POYRAZ, Yakup (2014). Manastırlı Hasan bin 'Alî'nin Ehâdis-i Erbaîn Adlı Manzum Kırk Hadis Tercümesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 14(2), 109-135.
- SEVGİ, Ahmet (1991). Merdümî ve Tuhfetü'l-İslâm'ı. *S.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, (6), 101-165.
- SEVGİ, Ahmet (1999). Molla Câmî'nin Erbaîn'i ve Türkçe Manzum Tercümeleleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (6), 1-145.
- SÖYLEMEZ, İdris (2017). *Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler (İnceleme-Metin)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- ÜNAL, İ. Hakkı (1999). İslâm Kültüründe Kırk Hadis Geleneği ve Şeyh Hâmid-i Velî'nin Hadîs-i Erbaîn Şerhi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXIX, 137-146.
- YAZAR, Sadık (2011). *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi
- YILDIRIM, Yusuf (2015). Hâkî'nin Manzum Kırk Hadis'i. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 39(1), 123-141.